

MESTA NA SLOVENSKEM

Na slovenskem ozemlju, ki je prehodno, bogato z rekami in tržno zanimivo, so po letu 1100 nastala prva mesta. Takrat je pravi razcvet tudi na slovenskem ozemlju dosegla fevdalna družba in njeno gospodarstvo. Poleg poljedelstva so se pojavile nove gospodarske panoge, vse bolj se je uveljavila obrt. Središča obrtnikov so bila meščanska naselja. Nastanek mest je še pospešil razcvet trgovine in prometa.

Ob alpski trgovski poti, ki je vodila z Dunaja v Trst in naprej v Benetke, so nastala koroška mesta Breže, Šentvid, Beljak, Velikovec, Celovec in druga. Prav Breže na Koroškem veljajo za eno najstarejših naselbin na ozemlju poseljenem z našimi predniki. Že leta 1106 so dobile pravice trga, leta 1130 pa s 300 meščani in mestnim sodnikom tudi pravice mesta.

Slikovno gradivo: (lastno gradivo). Ugodni pogoji za naselitev ob reki Dravi, lahka prehodnost stičnih pokrajin in ugodna lega so vplivali na nastanek in razvoj Maribora.

V **notranjosti slovenskega ozemlja** so ob naselitvi Slovanov rimska mesta propadla, tako, da so tam mesta nastajala povsem na novo. Ustanavljali so jih zemljiški gospodje (fevdalci), ki so tako postali mestni gospodje. Na svojih gospostvih so določili prostor za mestno naselbino, kjer so si sčasoma trgovci in obrtniki postavili svoja bivališča.

Prebivalci mest so bili osebno svobodni. Ukvarjali so se s trgovino in obrtjo. Vsako mesto pa je imelo tudi pravico do prirejanja sejmov. Za razliko od trgov, ki so predstavljali manjša naselja, so mesta imela tudi pravico do obzidja. Na mestnem ozemlju pa se je izoblikovala tudi posebna samouprava, ki so jo vodili voljeni predstavniki meščanstva. Na čelu je bil mestni sodnik.

Slikovno gradivo: Vir, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 115. Grb mesta Kamnik; Kamnik je dobil mestne pravice leta 1204.

Slikovno gradivo: Kostanjevica na Krki. Vir: Vir, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 115. Pod sliko: Pravice mesta Kostanjevice

Rubrika spodaj: *Če pride v mesto zunanji človek in hoče postati meščan, sprejme naj ga mestni sodnik svobodno in odkrito za meščana. Če pa bi ga nekdo tožil zaradi svojega podložnika (ki je šel v mesto), tega naj mestni sodnik zasliši in mu da narok štirinajstih dni; in če se zgodi, da ga pred sodnijo pridobi, naj bo ta podložnik po tem še štirinajst dni varen in gre brez ovire, kamor hoče. Tudi kdor leto in dan svobodno in nezahtevan živi v mestu, ta naj tudi vnaprej mirno ostane, pred vsakim brez vsake zahteve. Tudi ne sme noben zunanji človek*

Drugačen razvoj so imela **primorska mesta**. V primorju so propad rimskega imperija nekatera mesta preživela. K tem mestom je že od nekdaj spadalo tudi podeželsko zaledje, zato so se meščani tod ukvarjali zlasti s poljedelstvom, ribištvom in solinarstvom. Primorska mesta so že zgodaj razvila samostojno upravo. Imela so svoje zakonike, **statute**. Mestom v primorju je načeloval podestat, ki je bil v vseh mestih, razen v Trstu, temu so vladali Hasburžani, Benečani.

Slikovno gradivo: naslov.: Vir, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 100, pod sliko tekst: Pretorska palača v Kopru. Vzidani lev je simbol beneške oblasti. Koper je prišel pod Benečane skupaj z drugimi istrskimi mesti leta 1279.

Slikovno gradivo: Vir, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 111. *Statut mesta Piran iz leta 1384.*

Slikovno gradivo: Vir, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 100.. *Grb dežele Istre.*

Največ mest (17) na Slovenskem je nastalo v 13. in 14. stoletju, čeprav so mesta zaradi tržnih potreb in obrambe pred Turki nastajala še v 15. stoletju. Mnoge tržne naselbine so dobile mestne pravice (obzidje) iz obrambnih razlogov npr. Črnomelj, Kočevje, Lož, Metlika, Višnja Gora). Za vsa srednjeveška mesta pa velja, da so bila v primerjavi z današnjimi mesti, zelo majhna. Večina je štela od tisoč do dva tisoč prebivalcev. Med mesti je bil največji Trst, ki je v začetku 14. stoletja štel blizu šest tisoč prebivalcev.

Vsakdanje življenje v slovenskih mestih

Življenje meščanov je bilo podobno življenju v drugih mestih Evrope.

Slikovno gradivo: (lastno gradivo). *Srednjeveško mesto na Slovenskem*

Slovenska mesta so bila po jezikovni in etnični pripadnosti mešana. V mesta so se priseljevali posamezniki iz nemškega, italijanskega, hrvaškega in madžarskega prostora, ter tudi Judje. Priseljencev je bilo manj v obalnih mestih. Manjša mesta in trgi so že tedaj imela večinski slovenski živelj. Dokazi govore tudi o uglednih meščanih slovenskega izvora. Pogovorni jezik v naših mestih je bil nemški, slovenski, v primorju pa še italijanski. Pisana beseda v številnih dokumentih je bila sprva izključno latinščina, nato še nemščina in ob obali še italijanščina.

Zemljevid: Srednjeveška mesta na Slovenskem (vir: Hozjan, Zgodovina 2, str. 113)

Vprašanja

- 1 Ugotovi in naštej vzroke za nastanek mest na Slovenskem.
- 2 Pojasni, v čem so se primorska mesta razlikovala od celinskih?
- 3 Kakšna je bila gospodarska dejavnost meščanov v slovenskih mestih?

Pojmi

Statut: pravni akt, ki določa osnovno ureditev kakšne organizacije, mesta, društva...

Podestat: mestni načelnik (nosilec oblasti) v primorskih mestih.